

مساوی سازی شرایط و امکانات برای معلولین

خسرو صریحی

ارتوزیست-پرتوزیست

فارغ التحصیل رتبه اول دانشگاه علوم پزشکی ایران

دانشجوی کارشناس ارشد رشته رشد حرکتی-رفتار حرکتی

چکیده

انسان به عنوان موجودی اجتماعی همواره در صدد ایجاد ارتباط با فضای پیرامون خود است. ایجاد این ارتباط، از طریق حضور در محیط، دسترسی به فضاهای پیرامون و انجام فعالیت‌های حیاتی مسیر است. در حقیقت دسترسی شرط لازم جهت تامین و برآورد فعالیت‌های انسانی بوده و در صورت تحقق این موضوع انسان قادر به فعالیت‌های در عرصه‌های مختلف زندگی و دارای بازدهی اجتماعی و اقتصادی خواهد بود. امروزه مهمترین بحثی که در خصوص مناسب‌سازی فضاهای شهری برای اشخاص با معلولیت مطرح می‌باشد، برداشتن موانع در مسیرهای حرکتی و مناسب سازی برای این قشر می‌باشد. در بند ۲۵ مصوبه سی و هفتمین اجلاس مجمع عمومی سازمان ملل متحد در ارتباط با حقوق افراد معلول چنین آمده است: اصل تساوی حقوق معلولین و افراد سالم حاکی از آن است که نیازهای کلیه افراد جامعه از اهمیت یکسانی برخوردار بوده و رفع این نیازهاست که می‌بایست اساس برنامه‌ریزی جوامع را تشکیل دهد. بنابراین، مناسب سازی فضاهای شهری برای افراد معلول و کم توان نه تنها از نظر حمل و نقل و جابجایی، بلکه از دیدگاه اجتماعی و بعد انسانی نیز حایز اهمیت می‌باشد. معیار مطلوب یک محل برای معلولان و جانبازان مناسب بودن فضای شهری اطراف با نیازهای حرکتی آنان و قابل استفاده بودن آن برای این افراد است. در این بررسی ابتدا به شناخت معلولیت پرداخته و با ذکر مشکلات عمده آنان در فضای شهری سعی در ارائه راهکارهایی برای رفع مشکلات معلولین شده است.

واژگان کلیدی: معلولیت، شرایط و امکانات، مساوی سازی (مناسب‌سازی)

مقدمه:

انسان به عنوان موجودی اجتماعی همواره در صدد ایجاد ارتباط با فضای پیرامون خود است. ایجاد این ارتباط، از طریق حضور در محیط، دسترسی به فضاهای پیرامون و انجام فعالیت‌های حیاتی مسیر است. در حقیقت دسترسی شرط لازم جهت تامین و برآورد فعالیت‌های انسانی بوده و در صورت تحقق این موضوع انسان قادر به فعالیت‌های در عرصه‌های مختلف زندگی و دارای بازدهی اجتماعی و اقتصادی خواهد بود. بر اساس آمار سازمان ملل متحد تعداد معلولین سراسر جهان با هر نوع و میزان معلولیت در سال ۲۰۰۰ بالغ بر ۱۳/۵ درصد کل جمعیت جهان بوده است (صادق مالواجرد، ۱۳۷۹) و در گزارش مشترک سازمان بهداشت جهانی و بانک جهانی در سال ۲۰۱۲ آمده است بیش از یک میلیارد نفر یا تقریباً ۱۵ درصد جمعیت جهان با نوعی ناتوانی زندگی میکنند. آمار معلولین در جهان در مقایسه با دهه نود قرن بیستم، از ده درصد جمعیت جهان به ۱۵ درصد افزایش یافته است. با ورود جهان به هزاره سوم میلادی مساله تطبیق شرایط محیطی با ویژگیهای انسان، بحثی حل شده برای تمام مجامع بین المللی و دولت هاست. طبق آمارهای سازمان بهداشت جهانی از هر ده کودک یک کودک معلول به دنیا می‌آید و یا بعدها در اثر حادثه یا بیماری دچار معلولیت میگردد و ۱۰ درصد جمعیت هر کشور را معلولان دارای معلولیت بارز ۳ درصد به خود اختصاص می‌دهند. در کشور ما بر مبنای این ۳ درصد حدود ۲ میلیون معلول شدید و ۶/۵ میلیون کم توان وجود دارد. در سرشماری ۱۳۸۵ حدود دو میلیون و ۶۰۰ هزار معلول در کشور شناسایی شده‌اند که یک میلیون و ۲۵۰ هزار نفر آنان را افراد دچار نارسایی‌های جسمی و حرکتی تشکیل میدهند (رفیعی، امجدی، ۱۳۸۵). بر طبق آمار سرشماری سال ۱۳۹۰، تعداد ۱۰۱۷۶۵۹ نفر دارای حداقل یک معلولیت نارسایی‌های جسمی و حرکتی شناسایی شده‌اند (مرکز آمار ایران، ۱۳۹۰). انسان به عنوان یک موجود زنده دارای توانای‌های فیزیکی، همواره در حال و در معرض تغییر و دگرگونی می‌باشد. کودکی که متولد می‌شود موجودی صد در صد وابسته می‌باشد و با گذر زمان به تدریج بر توانایی‌ها و قابلیت‌های فیزیکی او افزوده می‌شود. توانایی انسان در دوران کودکی با افزایش سن او زیاد شده و دوباره با افزایش سن به حداقل خود می‌رسد. به عبارتی دیگر توان انسان جدا از همه متغیرهای تأثیرگذار، در محدوده بسیار وسیعی بین صفر و صد در نوسان می‌باشد. صدمات ناشی از حوادث، معلولیت‌های ناشی از سوء تغذیه، معلولیت‌های وزاقتی، معلولیت‌های ناشی از کهولت سن، محدودیت‌های ناشی از بارداری و غیره از جمله عواملی هستند که هر انسان ممکن از در مرحله یا مراحل از زندگی خود از نظر قوای جسمانی دچار ضعف و ناتوانی گردد. کاهش توان بسته به این عوامل موثر، متفاوت است و طبیعتاً این ضعف و ناتوانی منجر به اختلال و نارسایی‌های جسمی و حرکتی نیز می‌شوند. عدم حضور انسان در محیط از دو عامل زیر نشعت می‌گیرد: نامناسب بودن محیط شهری و ناتوانی فیزیکی. بنابراین شرط لازم و کافی به منظور حضور انسان در محیط و انجام فعالیت‌های شهری و دارا بودن حداقل توانایی از جنبه استقلال حرکتی است. امروزه مهمترین بحثی که در خصوص مناسب‌سازی فضاهای شهری برای اشخاص با معلولیت مطرح می‌باشد، برداشتن موانع در مسیرهای حرکتی و مناسب‌سازی برای این قشر می‌باشد. در بند ۲۵ مصوبه سی و هفتمین اجلاس مجمع عمومی سازمان ملل متحد در ارتباط با حقوق افراد معلول چنین آمده است: اصل تساوی حقوق معلولین و افراد سالم حاکی از آن است که نیازهای کلیه افراد جامعه از اهمیت یکسانی برخوردار بوده و رفع این نیازهاست که می‌بایست اساس برنامه‌ریزی جوامع را تشکیل دهد. بنابراین، مناسب‌سازی فضاهای شهری برای افراد معلول و کم توان نه تنها از نظر حمل و نقل و جابجایی، بلکه از دیدگاه اجتماعی و بعد انسانی نیز حایز اهمیت می‌باشد. معیار مطلوب یک محل برای معلولان و جانبازان مناسب بودن فضای شهری اطراف با نیازهای حرکتی آنان و قابل استفاده بودن آن برای این افراد است.

تعریف سازمان بهداشت جهانی^۱ از معلولیت

سازمان بهداشت جهانی هر نوع ناهنجاری یا هر نوع ساختار یا کارکرد روانی، فیزیولوژیکی یا کالبدی را اختلال می‌نامد و معلولیت را هر نوع کمبود یا فقدان (ناشی از اختلال) که فعالیت فرد را برای انجام امری به روشی که افراد عادی انجام می‌دهند محدود سازد یا دامنه فعالیت وی را از حالت طبیعی خارج نماید تعریف نموده است (سازمان ملل متحد، ۱۳۷۳).

دیدگاه معلولین در مورد معلولیت

برای مدت‌های طولانی افراد معلول منزوی شده‌اند، حقوق آن‌ها در زمینه پیشرفت و تکامل نادیده گرفته شده و توانایی بالقوه ایشان برای مشارکت در جامعه مورد غفلت قرار گرفته است. در نگرش گذشته، به افراد معلول به چشم انسان‌هایی وابسته و نیازمند حمایت نگریسته می‌شود. در این دیدگاه، معلولیت به عنوان مایه ننگی تلقی می‌گردد و به جامعه اجازه داده می‌شد که افراد معلول را در جای نامناسبی در بافت جامعه قرار دهد که چنین جایی متأسفانه در اکثر موارد یک آسایشگاه خاص بود.

اما زمان تغییر می‌کند. بیانیه سال بین‌المللی معلولین (۱۹۸۱) و دهه معلولین سازمان ملل متحد (۱۹۹۲-۱۹۸۳) تغییر عمده‌ای در طرز نگرش نسبت به معلولیت را به دنبال داشت. دیدگاه نوین بر توانایی‌ها تأکید دارد نه بر کم توانی‌ها! این دیدگاه حقوق افراد معلول، آزادی انتخاب و فرصت‌های مساوی را مطرح می‌نماید و در صدد است که محیط را با توجه به نیازهای معلولین تغییر دهد نه آن‌که افراد را ملزم سازد تا جهت استفاده از محیط خود را تغییر دهند. جامعه تشویق می‌شود نگرش‌های خود را نسبت به افراد معلول تغییر دهد و برای پذیرش مسئولیت بعنوان اعضای فعال جامعه به آن‌ها کمک نماید. این فلسفه پایه اقدام بین‌المللی جدید سازمان ملل یعنی دستورالعمل‌های استاندارد برای مساوی‌سازی امکانات و شرایط برای معلولین را پی‌ریزی می‌نماید. این دستورالعمل‌ها در تبدیل انقلاب مفاهیم به اقدامات واقعی و منسجمی که به صورتی مستقیم برای معلولین مفید واقع شوند، کمک می‌کند.

مناسب سازی

در سال ۱۹۹۳، بعنوان نتیجه سال بین‌المللی معلولین (۱۹۸۱) و دهه معلولین سازمان ملل متحد (۱۹۹۲-۱۹۸۳). کشورهای عضو سازمان ملل متحد در مورد سند جدیدی در سطح بین‌الملل به توافق رسیدند تا توجه کلیه مردم جهان را به نیاز معلولین جهت برخورداری از حقوق و فرصت‌های مساوی جلب نمایند. این سند جدید، به دستورالعمل‌های استاندارد در زمینه مساوی‌سازی شرایط و امکانات برای معلولین نام گرفت.

* معلولیت هر یک از ما و کل جامعه را تحت‌الشعاع قرار می‌دهد. معلولیت امری نیست که به اقلیت محدود اختصاص داشته باشد. معلولیت وضعیتی است که بطور مستقیم یا غیر مستقیم زندگی صدها میلیون انسان را در قسمت‌های مختلف دنیا تحت تأثیر قرار می‌دهد.

حقوق مساوی و

افراد معلول به عنوان اعضای جوامع خود باید مانند همه هم‌شهریان دیگر از همان حقوق و مسئولیتی برخوردار گردند. مسئولین بایستی آگاهی روز افزونی نسبت به وظیفه خود در مورد اعطای حقوق مساوی به کلیه شهروندان پیدا کنند. بعلاوه همه می‌باشد که این امکان را برای افراد معلول فراهم آورند که:

- حتی‌الامکان در جامعه خود یک زندگی شایسته و مستقلی را بگذرانند.
- نقش فعالی در توسعه عمومی، اجتماعی و اقتصادی جامعه داشته باشند.
- در بافت‌های هم‌دلی جوامع خود، خدمات آموزشی، پزشکی و اجتماعی دریافت دارند.

فرصت‌های مساوی

دولت‌ها می‌توانند جهت تضمین تساوی و پیشگیری از تبعیض، قوانینی را وضع نمایند. دریغ نمودن فرصت‌های مساوی از افراد معلول، نه فقط از نظر اقتصادی بلکه همچنین از جهت فقدان مشارکت آنان در جامعه، برای دولت گران تمام می‌شود. در دیدگاه جدید بر مراقبت شخصی تأکید می‌گردد و به حمایت روز افزون از خانواده و جامعه جهت ارائه خدمات به معلولین توجه بیشتری مبذول داشته می‌شود؛ در بسیار از کشورها چنین خدماتی باز هم در بخش خصوصی متمرکز است بودجه آن از طریق مشارکت‌های داوطلبانه تأمین می‌گردد. چنین برنامه‌هایی حائز اهمیت فراوان می‌باشد ولی برخورداری از فرصت‌های مساوی را برای افراد معلول تمام طبقات جامعه تضمین نمی‌کنند. باید برای افراد امکان دستیابی دائمی به خدمات اولیه عمومی فراهم گردد. توانایی بالقوه افراد معلول صرفاً وقتی تحقق پیدا می‌کند که اطمینان استفاده از فرصت‌های مساوی در اختیار کلیه همشهریان قرار گیرد. فرصت‌های مساوی افراد معلول را قادر می‌سازد که خود را با عزت نفس و فعالیت فردی ادامه نمایند.

دستورالعمل‌های استاندارد:

دستورالعمل‌های استاندارد در زمینه مساوی‌سازی شرایط و امکانات برای معلولین، تلاش‌های دولتی و سازمان‌ملل جهت دستیابی به امکانات مساوی برای افراد معلول را در طی هزار سال آینده (و ورای آن) هدایت خواهند کرد. دستورالعمل‌های استاندارد ابزاری قدرتمند جهت تضمین امکانات مساوی برای معلولین فراهم می‌آورند.

این دستورالعمل‌ها:

- * معیارهایی را در زمینه امکانات مساوی در اختیار ما قرار می‌دهند.
 - * اقداماتی را که دولت‌ها باید به انجام رسانند، مشخص می‌سازند.
 - * خطوط راهنمایی در اختیار تمام افراد در حوزه معلولیت فعالیت دارند، قرار دهند.
 - * افراد معلول، خانواده‌ها و سازمان‌هایشان را به عنوان اعضای فعال در ارتقاء و بهبود زندگی خوشان دخیل می‌سازند.
- گرچه، دستورالعمل‌های استاندارد الزام قانونی برای دولت‌ها ندارد، کاربرد آن‌ها بر تعهد موثر و اخلاقی دولت‌ها دارد. هنگامی که این دستورالعمل‌ها توسط عده زیادی از کشورها به مورد اجرا نوشته شوند، بصورت قواعد رایج بین‌المللی در آیند.
- دستورالعمل‌های استاندارد ابزار عملی دولت‌ها به منظور بهبود کیفیت زندگی در هر یک از جوامع و رفع موانعی است که افراد معلول را از مشارکت در جامعه باز می‌دارد.

محتویات دستورالعمل‌های استاندارد در مورد مساوی‌سازی شرایط و امکانات برای معلولین:

- پیش زمینه و نیازهای جامعه
- اقدام بین‌المللی گذشته
- به سوی دستورالعمل‌های استاندارد
- هدف و محتوای دستورالعمل‌های استاندارد در زمینه مساوی‌سازی امکانات و شرایط برای معلولین
- مفاهیم بنیادی در خط‌مشی معلولیت
- مقدمه و راهنمایی دستورالعمل‌ها
- الف - شرایط و پیش‌نیاز برای مشارکت مساوی
 ۱. ارتقاء سطح آگاهی
 ۲. مراقبت پزشکی
 ۳. توانبخشی
 ۴. خدمات حمایتی
- ب - حوزه‌های هدف برای مشارکت مساوی

۵. قابلیت دسترسی
۶. آموزش و پرورش
۷. استخدام
۸. حفظ درآمد و تأمین اجتماعی
۹. زندگی خانوادگی و مقاومت فردی
۱۰. فرهنگ
۱۱. ورزش و تفریح
۱۲. مذهب

ج - اقدامات اجرایی

۱۳. پژوهش و اطلاع‌رسانی
۱۴. برنامه‌ریزی و تعیین خط‌مشی
۱۵. قانون‌گذاری
۱۶. خط‌مشی‌های اقتصادی
۱۷. هماهنگ نمودن کار
۱۸. سازمان‌های معلولین
۱۹. آموزش کارکنان
۲۰. ارزشیابی و نظارت ملی بر برنامه‌های مرتبط با معلولیت در اجرای دستورالعمل‌ها
۲۱. همکاری اقتصادی و فنی
۲۲. همکاری بین‌المللی

د - مکانیسم نظارت و بازبینی

پیش شرط‌های مشارکت مساوی

حقوق و امکانات مساوی برای معلولین را نمی‌توان بدون پایه و اصول محکم ایجاد نمود. دستورالعمل‌های استاندارد چهار پیش شرط (ارتقاء سطح آگاهی، مراقبت پزشکی، خدمات توانبخشی و حمایتی) را یادآور می‌شود که باید اساسی برای تساوی فرصت‌ها بشمار آید. این پیش شرط‌ها بر این موارد تأکید دارند:

- ۱- اهمیت آگاه‌سازی مردم جامعه از نیازها، حقوق و مسئولیت‌های افراد معلول و توانایی بالقوه و مشارکتی که معلولین می‌توانند در جامعه داشته باشند.

- ۲- اهمیت حفظ رفاه و آسایش جمعی افراد از طریق مراقبت پزشکی و سایر خدمات حمایتی. چنین حمایتی به افراد معلول کمک می‌کند تا به بالاترین سطح استقلال و کارآیی خود دست یابند.

حوزه‌ای هدف برای مشارکت مساوی

افراد معلول باید در زمینه‌های مهم از قبیل قابلیت دسترسی، آموزش و پرورش، استخدام، حفظ درآمد و تأمین اجتماعی، زندگی خانوادگی و تمامیت فردی، فرهنگ، مذهب و تفریح و ورزش، از مشارکت مساوی برخوردار شوند. هنگامی که مشارکت مساوی در این زمینه‌ها به‌دست آید، زندگی افراد معلول با روش‌های زیر بهبود می‌یابد:

تغییر در محیط فیزیکی: افراد دارای معلولیت باید بتوانند وارد ساختمان‌های عمومی می‌شوند، از وسایط نقلیه عمومی استفاده نمایند و با آسانی در منازل خود و جوامع حرکت کنند. آن‌ها باید بدانند چه خدماتی برایشان وجود دارد و از طریق رابط زبان اشاره، کتاب‌های به خط بریل، چاپ درشت، خدمات ارائه نوار کاست و تکنولوژی مناسب، به اطلاعات و مدارک دسترسی داشته باشند.

تغییر در محیط آموزشی و حرفه‌ای: اصولاً افراد معلول باید در نظام آموزش همگانی تحصیل نمایند و امکان دستیابی به حرفه‌ای هدفمند را داشته باشند باید به آنان که دارای نیازهای ویژه هستند باید در صورت لزوم از تأمین اجتماعی و درآمد مناسب برخوردار شوند.

تغییر در محیط اجتماعی: فعالیت فردی و زندگی خانوادگی افراد معلول باید ارتقاء یابد. قوانین نباید آن‌ها را از مسائلی چون روابط جنسی، ازدواج و حق والد بودن، منع نمایند. معلولین باید بتوانند (در صورت تمایل) در مراسم مذهبی جامعه خویش شرکت جویند و از فعالیت‌های تفریحی همانند دیگران لذت ببرند.

تصویر ۱- چند نمونه از مسیرهای نامناسب جهت عبور معلولین

اقدامات اجرایی:

اقدامات مناسب اجرایی جهت وصول به اهداف مشارکت مساوی باید انجام شوند. بر طبق دستورالعمل‌های استاندارد چنین اقدامات اجرایی باید شامل این موارد باشند: اطلاع‌رسانی و پژوهش، تعیین خط‌مشی و برنامه‌ریزی، قانون‌گذاری، خط‌مشی‌های اقتصادی، همکاری فنی و اقتصادی و بین‌المللی. این اقدامات بر مسئولین دولت در زمینه تضمین موارد زیر دارد:

- * وجود قوانینی جهت حفظ حقوق معلولین و تضمین تساوی کامل این افراد.
- * گنجاندن شدن نیازهای افراد معلول در کلیه خط و مشی‌ها و بودجه‌های ملی.

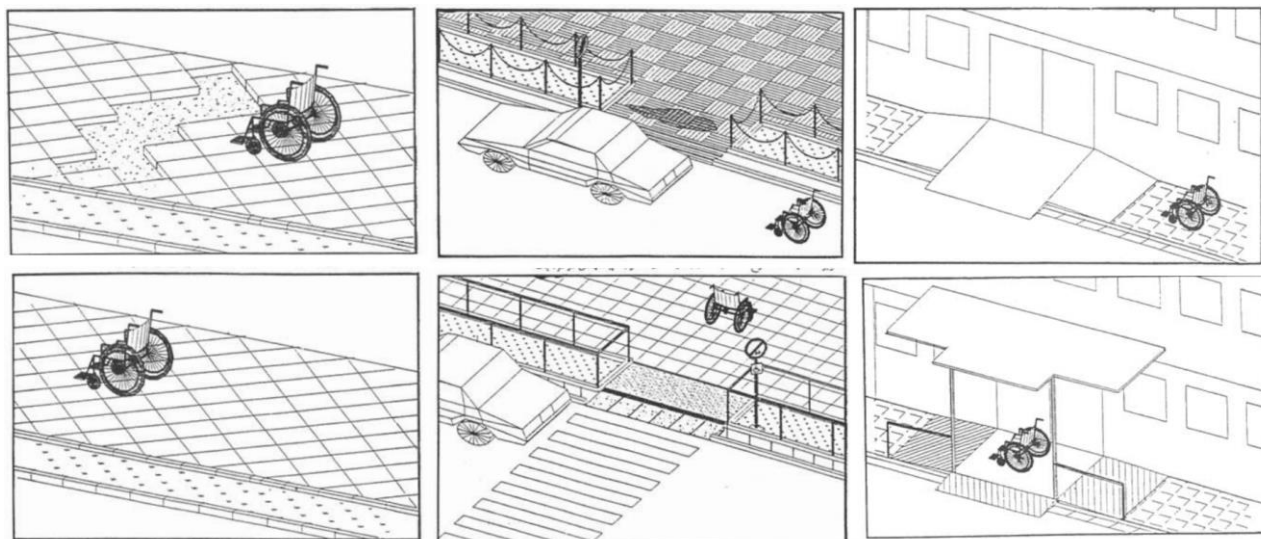
* دخالت فعال سازمان‌های معلولین در تعیین خط‌مشی‌های ملی.

* تأسیس کمیته ملی هماهنگ‌کننده یا سازمانی مشابه بعنوان هسته مرکزی اقدام‌های مرتبط با معلولیت

* اطمینان از اقدام دستیابی به امکانات مساوی از طریق نظام‌های ارزشیابی و پیگیری.

مکانیسم نظارت و بازبینی

نهایتاً وجود یک نظام پیگیری درون سازمانی بنام مکانیسم نظارت و بازبینی جهت اطمینان از اجرای کارآمد دستورالعمل احساس می‌شود، که در زمینه بهبود کیفیت زندگی افراد جامعه کمک می‌نماید.

تصویر ۱- چند نمونه از مسائل و مشکلات و طرح‌های مناسب‌سازی

نتیجه‌گیری:

ابعاد و مقیاس انسانی شرط لازم برای ایجاد فضای شهری است ولی این شرط کافی نیست. ایجاد فضای مناسب و مساوی برای افراد معلول، مستلزم توجه به ابعاد انسان معلول در حال سکون، حرکت و همچنین قابلیت‌های حرکتی اوست. فرهنگ‌سازی از اولین سال‌های زندگی افراد و تبلیغات برای کاهش معضلات شهری بسیار مفید می‌تواند باشد. همچنین اگر در شهری که در آن زندگی می‌کنیم برای کلیه افراد جامعه به نحوی خاص و تعریف شده باشد هیچ‌گاه افراد جامعه مضطرب و نگران نمی‌شوند.

منابع مورد استفاده:

- رفیعی، مهرا و امجدی، فریده، ۱۳۸۵. برنامه‌ریزی تسهیلات پیاده روی برای جانبازان، همایش ملی مناسب سازی محیط شهری
- سازمان ملل متحد، ۱۳۷۳. آیین نامه برابری فرصت ها برای معلولین، ترجمه مهدی بابایی.
- صادق مالواجرد، فرزانه. ۱۳۷۹. مجتمع فرهنگی- ورزشی جانبازان و معلولین. پایان نامه کارشناسی ارشد معماری، دانشکده هنرهای زیبا، دانشگاه تهران
- مرکز آمار ایران. ۱۳۹۰. سرشماری عمومی نفوس و مسکن ایران.
- ملک، ن. ۱۳۸۵. مناسب سازی مبلمان و تجهیزات شهری، همایش ملی مناسب سازی شهری. تهران.
- میثاقی، ن، ۱۳۷۳. مناسب سازی سیستم حمل و نقل شهری جهت معلولین، مرکز مطالعات و برنامه ریزی شهری وزارت کشور.

سایت ها:

World Health Organization (<https://www.who.int/>)

<https://www.google.com>

.....

.....

.....

Abstract

.....

Key words: